

Elias Canetti

Optegnelser 1973-1984

1973

Jeg fortryder ikke disse bogorgier. Jeg føler mig som i *Masse og magt*-ekspansionens tid. Dengang skete det hele også gennem eventyr med bøger. Da jeg ingen penge havde, i Wien, gav jeg alt hvad jeg ikke havde ud på bøger. I London, i den værste tid, lykkedes det mig altid på en eller anden måde at købe bøger fra tid til anden. Jeg har aldrig lært noget systematisk, som andre mennesker, kun i pludselige ophidselser. De begyndte altid med at mit blik faldt på noget som jeg så måtte have. Hånden der griber, glæden ved at smide penge ud, at bære hjem eller ind på nærmeste værtshus, at betragte, stryge med hånden, bladre, stille bort i årevis, og siden hen den nye opdagelses tid når det blev alvor – det er alt sammen del af en skabende proces hvis skjulte enkeltheder jeg ikke kender. Men intet hos mig sker på anden måde, og jeg vil derfor til mit livs sidste øjeblik være nødt til at købe bøger, især når jeg med sikkerhed ved at jeg aldrig når at læse dem.

Det er også en del af trodsen mod døden, tror jeg. Jeg vil aldrig vide hvilke af disse bøger der forbliver ulæste. Lige til det sidste kan det ikke være bestemt hvilke det er. Jeg har valgets frihed, jeg kan til enhver tid vælge frit mellem alle bøgerne omkring mig og har derved livets forløb i *min hånd*.

Ha.'s besynderlige forestilling om at man kan bekæmpe alt, blot ikke døden. Som om der var andet at bekæmpe.

1974

Vende tilbage til talen, den store tale, fra ordenes asketiske visnen.

Afsætte nøjagtigheden fra dens gudsstol.

Atter følge svulmen og lidenskab.

Kafka har haft for stor indflydelse på mig, i disse sidste år. Han har frataget mig den lyst til ekspansion der var mit livs åndedræt.

Ens egen livshistorie virker så kedelig fordi den ikke virkelig er opdigtet.

Det er umuligt at forudsige hvordan jødernes historie vil ende. Vil de, der er *blevet* blandt deres fjender, blive tilbage, eller vil de også forsvinde?

Undertiden ville jeg ønske jeg ikke var jøde, om så blot for at nå frem til en virkelig mening om dem, som ikke er egenkærlig.

Men jeg vil være jøde for ikke at forskåne mig for noget af det der er dem tilskikket. Jeg vil ikke vende denne form for kollektiv trussel bort fra mig, fordi den udgør et tydeligere eksempel på alle trusler af lignende art og tvinger en til aldrig at lade hånt om dem eller glemme dem.

Vågenheden hos jøden, som ikke i nogen henseende er bedre eller dårligere end andre, forekommer mig gunstig til operationer af åndelig-moralsk art.

Har man fået den i arv, skal man udnytte den eller være taknemmelig for den og *skænke* det den hjælper en til af erkendelse, til de andre som ikke i samme omfang har den, fordi de ikke i så høj grad behøver den.

1975

Den ånd der har styr på sig selv, stoler man ikke på. Man stoler på Hölderlin der betaler sin ånd med 40 års sindssyge.

Optegnelserne er altså blevet til en form. Der er ingen ende på deres fatteevne. Alt det der *mangler* i dem er vigtigt. Læseren medbringer sig selv som fuldstændiggørelse.

Jeg tror stadig væk ikke på at jeg skal dø, men jeg ved det.

'Dødsfjenden' opstod ikke, og jeg har således intet udrettet. Den spot jeg høstede for hans holdninger havde jeg vel fortjent. Hvis han var til, hvis han fandtes lyslevende, hvis han virkelig var til, ville intet menneske være i stand til at spotte ham.

Den sidste Ona-indianer på Ildlandet er død.

1976

Han glemte at dø, så tilfreds var han med sig selv. Han sørgede for at de andre ikke glemte det.

En far der smitter sine seks børn med sin berømmelse og sender dem ud i ødemarcken, hans sydebukke.

Aversionen mod systemer udspringer af en følelse af tab. Der går altid noget tabt når et system lukker sig. Det der forkastes viser sig siden hen ofte at være det vigtigste. Systemets håndterlighed købes for dyrt. Ting tilpasser sig også de æsker de tvinges ned i og mister derved deres form. Endnu vigtigere er det at de som del af systemet mister deres forvandlingsevne. De avler ikke mere, de er kastrerede. De egner sig kun til altid ens mangfoldiggørelser. Det er systemet der har bestemt formen på vores produktion. Tingene, der som uafhængige endnu rummer liv, er blevet til genstande. De ånder ikke, de dør ikke, de går itu.

Han spiser indmad og fremsiger Baudelaire til den, til *Iliaden* drikker han mælk og snorker ved Dante.

1977

Originaliteten består egentlig i det *øjeblik* noget gribes. Det har altid *været der*, men først når det gribes bliver det til noget. Det kommer dog også an på hvor voldsomt det gribes, så voldsomt som blev det kvalt.

Jeg kan ikke nægte at det gør mig ondt at slippe bøgerne, jeg har en fysisk følelse for dem, jeg kan allerede nu gribe mig i at føre afskedssamtaler med dem. Der er, i den sidste tid, kommet helt nye og kostbare bøger til, og tanken om at jeg har læst så lidt i dem, ja næsten intet, styrker mig. Med den største dristighed siger jeg højt til mig selv at disse uberørte bøger ikke vil lade mig gå, og måske er det endog deres funktion og jeg forventer slet ikke for alvor nogen sinde at læse dem. Der er et pinligt selvbedrag i alt dette, for første gang i mit liv føler jeg det som om jeg benyttede bøgerne til et eller andet formål, og det gør ikke sagen bedre at det er et forståeligt og trods alt heller ikke lille formål. Det gør mig ondt at bøgerne vil komme en anden i hænde eller tilmed blive handlet bort, helst så jeg at de blev hvor de er nu og jeg uset, som genfærd, undertiden kunne besøge dem.

Jeg mindes historien om den stønnende Mazarin der tog afsked med sine kunstskatte da han troede han var alene med dem. Hvilken sammenligning! At jeg ikke er Mazarin, kommer jeg sagtens over. At mine bøger næppe står mål med billederne, anerkender jeg ikke. Blandt mine bøger befinder sig de største af alle herligheder, og jeg, jeg har levet med dem.

1978

Nu kaldes hans tanker aforismer, et navn som af Prokrustes.

Litteraturens opløsning begyndte med opgivelsen af figuren. Opgivelsen af figuren begyndte med den *geologiske* betragtning af mennesket som et sediment, hver især et sediment og alle sedimenter ensartede.

En for hvem Lichtenberg ikke er "varm" nok. Der menes vel fordøjelsens varme. Den mangler Lichtenberg virkelig. Manglen på den udmærker ham.

Musil vil stadig være der når der gaves ad Thomas Mann.

Min maler *nu* er Rembrandt. Mens jeg gik i skole, var det Michelangelo; Grünewald da jeg skrev *Forblindelsen* og Brueghel da jeg skrev de tidlige dramaer. Nu er det Rembrandt, i så høj grad at jeg gerne på grund af hans 'Fortabte søn' ville besøge Eremitagen. For det er ikke i Holland jeg med glæde ser Rembrandt, men alle andre steder hvor hans rige i dag udstrækker sig.

Lichtenberg ville ikke have værdiget mig et ord, og jeg, jeg vover at prise ham.

1979

Jeg kan ikke skamme mig over erindringen: det eneste udødelige.

Kun når erindringen helt er der, i så høj grad er der at den opdiger sig for ham, føler han sig reddet.

Tidligere var der en fremtid. Den smuldrer. Den smuldrer hurtigere end han kan nå at tage den i øjesyn.

1980

Det første møde med Platons idéer som 15-årig og den uudslukkelige uvilje mod dem selv efter 60 år.

Udeladt i Ungdomshistorien.

Jeg tror ikke jeg virkelig er bebyrdet af at være jøde.

Det har tværtimod tvunget mig til at mistro *enhver* snæverhed.

Komplet dannelse er mig uudholdelig. Blandt bøger går man på krykker.

Fortælle, uophørligt fortælle, det burde du have tilbragt dit liv med. I stedet fandt du på hundrede undskyldninger for netop ikke at gøre det.

Er det en kompliment til dig når man erklærer historien om den lammede i *Faklen i øret* for digtning? Jeg ville ønske jeg kunne have digtet noget sådant.

Musils lykke som digter, det der hæver ham højt over Thomas Mann f.eks., er hans frihed for musik. Det der erstatter musikken hos ham er dog en tvivlsom lykke: Nietzsche. I det mindste er det Nietzsche *uden* Wagner.

Musil besnærer mig ved en slags uniform. Skal man kalde det klarhedens uniform?

Himlen som et siv. En verden under sådan en himmel.

Det foranderlige himmelsiv, alt efter menneskenes opførsel.

Hvorfor vækker det så stort had hos mennesker når jeg attackerer døden? Er de beskikket som dens forsvarere? Ved de så god besked med deres morderiske natur at de føler sig *selv* angrebet når jeg attackerer døden?

Det der betyder mest for ham, læser han ganske langsomt, fordelt over mange år, somme tider ikke mere end en side på to-tre år. Det skal ikke udtømmes, der skal stadig være noget af det, altid, det skal lyse i mørket før det går ind i det.

1981

Kritiker som æselsbro: enhver forstår ham, men han forstår intet.

Det ufatteligste for mig var mennesker som ingen behøver. De findes, de har altid fandtes, og jeg har aldrig kunnet komme over det.

Den åndrige drøvtygger: han glemmer hvad han har i munden.

Optagelse af flygtninge.

Genève tog med sine 16000 indbyggere imod 4000 flygtninge efter Bartolomæusnatten, i ti år.

Basel med sine 20000 indbyggere husede under Trediveårskrigen 7600 flygtninge.

Bern tog i 1685 efter ophævelsen af Nantes-ediktet imod 6000 flygtninge, i 15 år, og brugte en femtedel af sine statsudgifter på de fremmede.

1982

Sisyfos der vælter ordene bort. Men de falder tilbage på ham.

Han hadede ham så meget at han så ham som portræt af Francis Bacon.

Massen er du ikke besat af længere. Du er ikke længere ude på at udtænke opskrifter for dens gode opførsel og velbefindende.

Døden er du mere end nogen sinde besat af. Massedøden har opsuget massen for dig. Din egen død kan kun være ligegyldig. Det er utvivlsomt klart at det kun drejer sig om døden i det hele taget.

Jeg tør ikke tænke på at jeg ikke vil have set det overvældende meste af jorden. Allerede det burde gælde for et livs mislykkethed. Dertil kommer så den anden mislykkethed, som man ikke kan gøre for: at man ikke har levet i alle tider.

Det bedste menneske ved end ikke at det er menneske.

1983

Drømme på glemte sprog.

Tænke som havde man endnu aldrig tænkt. Begyndelsens uregerlighed, jeg kan ikke give afkald på den.

Han forestiller sig Kien som kæmpe – en 15 meter høj kaktus på 200 år.

Gamle fyrretræer er personer i Kina.

Det er da vel ikke så vidt at du som gammel føler for lidt respekt. Vokser den ikke stadig: for Sonne, for Musil, for Robert Walser?

En artikel af Octavio Paz, om Sartre, som jeg læste i dag svarer præcist til det jeg mener om Sartre. Jeg har aldrig anset ham for digter, derimod nok for analytiker og pamfletisk. Hans 'engagement', som en slags emsighed, har altid været mig imod. Ingen af hans formuleringer var en tanke. Intet af ham var nyt. Han havde straks et svar, det eksisterede allerede før spørgsmålet. Der er samme farveløshed over alle Sartres ytringer, intet lyser, intet ånder, intet lever. Men der er store og udførlige diskussioner. De har aldrig interesseret mig, og jeg har knap nok beskæftiget mig med dem. Dette ensartede logiske sprog – man kunne sammenligne ham med Voltaire. Men Voltaire var hårdere, for han var havesyg. Måske gør denne hårdhed Voltaire varigere, men heller ikke meget.

Sartres stolthed og retfærdiggørelse var at han altid stillede op. Det er imidlertid særlig vigtigt ikke at stille op. Man skal unddrage sig og vente på at man føler sig overvældet, indefra. Man skal ikke lade sig tvinge til svar. Svar er ingenting. Svar er ufrihed og derfor falsk.

Ganske vist: under Frankrigs besættelse kunne man gøre noget ved at skjule sit svar og leve sådan at det måtte give udslag.

Ville det være rigtigt at give sig i lag med *Masse og magt* igen? Jeg kan ikke arbejde mere på den. Det er som fra en urhistorie.

Jeg bryder mig slet ikke om Borges. Han støder ikke mod sten. Han blødgør den.

Tage Nietzsche *tilbage*. Hvis denne ulyksalige eksistens kunne opløses, så kun de rene og gode kilder der oprindeligt dannede den blev tilbage.

1984

Fortællingens *energi*, jeg kan ikke leve uden den. Jeg er en virkelig fortæller og ikke en moderne.

Ingen næring, så længe ingen næring. Kun erindring, det er for lidt eller for lykkeligt.

Fischerle er en meget jødisk figur, nemlig succesens. At han kort forinden omkommer, retfærdiggør ham, han bliver sit eget egentlige offer.

Jeg er ved at læse en ny bog om Wittgenstein: han var langt mere interessant end jeg vidste, en erobrer mod sin vilje, som opgav Cambridge, sin erobring (tillige sine penge, endog sin lyst) og derpå vendte tilbage til sin erobring.

Som erobrer gjaldt det for ham om at ødelægge filosofien. Det egentlige, lad os kalde det etik, ville han bevare mod ødelæggelse, og i tilbagetogets tider levede han for det.

Nu, først nu ved jeg at han kommer mig ved. Som erobrer undgik jeg ham.

1859, et skæbneår: Origin of Species. Den syge Darwin overlevede. Åndens udvælgelse.

Han vænnede sig til Gud og blev jøde.

Blyanten, hans krykke.

Glemme dig selv. Efter afslutningen af Livshistorien glemme dig selv. Så vil trilogien have opfyldt sit formål.

Det unøjagtigste af alle ord: 'jeg'.

Ville Freud være dig så modbydelig hvis han ikke var fortærsket? Hvis han og hans tanker ikke havde eksisteret? Hvis de pludselig var dukket op som *nye*: i dig? – Forfærdelig forestilling.

Alt hos mig er frygtelig alvorligt, og fri er jeg kun i overdrivelsen.

Det han reddede med sig fra Wien har beskyttet ham mod Wien: Nestroy + Musil.

På dansk ved Karsten Sand Iversen